جیاوازی نێوان

فۆنیم و مۆرفیم

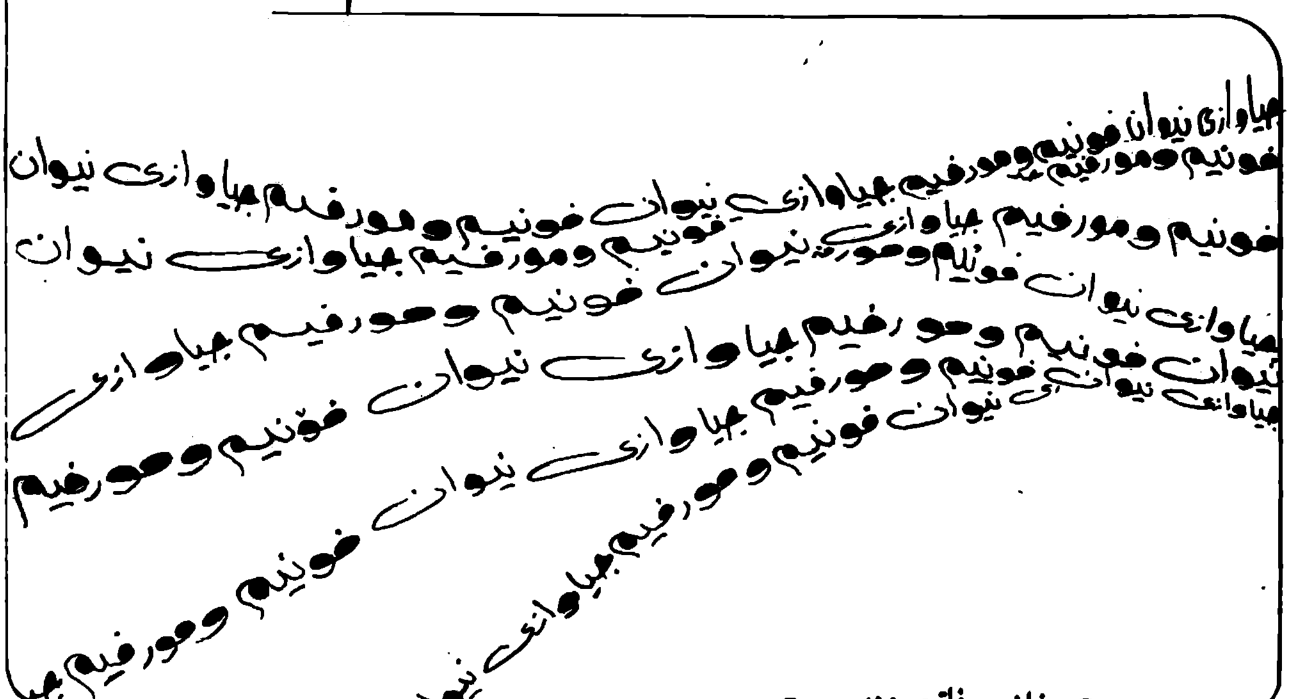

● غازی فاتح وەیس ●

پێشەکی:

هەر زانستێك کۆمەڵێك زاراوەی تایبەتی خۆی هەیەو ئەو زاراوانەش لە بنەڕەتدا موڵکی ئەو زمانەن کە ئەو زانستەی پێ شی کراوەتەوە، واتە زاراوەی زانستی بە چی زمانێك داهێنرابێت موڵکی ئەو زمانەیە. ئەمجا ئەگەر هەر زمانێکی تر ئەو زاراوانەی وەرگرت، دەبێ واتاو مەبەستەکانیشیان لەگەڵدا وەربگرێ، بەڵام زمان لە خۆیەوە زاراوەی زانستی لە زمانێکی ترەوە وەرناگرێ، بەڵکو لە ڕێگەی ئەو کەسانەوە وەردەگیرێت کە ئەو زمانە دەزانن و لە بنەڕەتدا زاراوەکانی پێ داهێنراوە. . هەروەها دەبێ ئەو کەسانە پسپۆریش بن لەو زانستەدا کە زاراوەکانی بۆ داهێنراوە. لە ئەنجامدا ئەو پسپۆرانە لە زمانەکەی خۆیاندا

ئەو زاراوانـە بەكـاردەهێنن بۆ هەمـان مەبەست و دوا بەدوای ئەوان خوێنـەری ئاسـایش لە ڕێگـەی لاسـایی کـردنـەوەوە بەکـاریـان دەهێنن، بەڵام هەروا بە ئاسـانی ناتـوانن ئەو زاراوانە لە شوێنی تایبەتی خۆیاندا بەکاریان بهێنن و نازانن بە شێوەیەکی دروست بۆ هەمان مەبەست مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن. لە ئاکامدا دەکەونە گێژاوی هەڵەکردنەوەو لەوانەشە تا ڕادەیـەك زاراوەکـان تێـك بدەن و زانستـەکـەش بەرەو قوژبنێکی تەسك بەرەن.

زانستی زمانیش وەکو هەر زانستێکیتر مەودای فراوانەو کۆمـەڵێـك زاراوەی تایبـەتی خۆی هەیـە. کە وابـوو دەبێ زمـانـەوانی دەست پێ‌کـەرو خوێنـەری ئاسایی بە تەواوەتی دڵنیـا بن لەوەی کە بە چاکی لە زانستـەکـە گەیشتـوون بە ئاسـانی بتـوانـن زاراوەکـانی ئەم زانستـە وەکـو هەر وشـەیـەکی‌تـری ئاسایی نێو زمانەکەیان بەکارهێنن، بەڵام بەداخەوە زۆر جار دەبینین زمانەوانی دەست پێ‌کەر هێشتا لە ئەلف و بێی زانستی زمـان نەگـەیشتـوە کەچی خۆی دەهـاوێتـە نێـو ئەم زانستـەوەو تووشی گەلێ هەڵـەی سەیـر دەبێ و بگـرە تا ڕادەیـەکیش لە ڕێبـازی لێکـۆڵینەوەی زمانەوانیش لادەدات و ووتـارەکـەی لە حیکـایـەت گێـڕانەوەیەکی پەتی دەچێ و زانستەکەش تێکەڵ و پێکەڵ دەکات.

لێـرەدا ئێمـە نامـانـەوێ باسی ئەو جۆرە ووتارانە بکەین چونکـە زانستی زمـان لە نێـو ئێمـەی کورددا تازەیـەو هێشتا پەلی نەهـاویشتـووە. لەبـەر ئەمـە بە چاکمـان زانی بە شێوەیەکی سادە جیاوازی نێوان فۆنیم و مۆرفیم دەستنیشان بکەین بۆ ئەوەی لە جێگەی دروستی خۆیاندا بەکاربهێنرێن.

لێکۆڵینەوە

فۆنـیـم (Phoneme) و مۆرفـیـم (Morpheme) دوو زاراوەی زانستی زمانن و بە گشتی بە زمانی ئینگلیزی داهێنراون. ئەم دوو زاراوەیەش لە دوو ئاستی جیاوازی زانستی زماندا بەکـار دەهێنـرێن، واتـە فۆنیم لە ئاستی فۆنـۆلـۆژیـدا (Phonology) و مۆرفـیـم لە ئاسـتی مۆرفـۆلـۆژیـداو هەر تێکەڵ کردنێکی ئەم دوو زاراوەیە، وەیا دەرهێنانیان لە ئاستە تایبەتیەکەی خۆیان هەڵەیەو زمانەوانی پێ‌گەیشتوو بە زەقی دەبینرێ:

کورتە مێژوویەکی زاراوەی فۆنیم:

فۆنیم وەکو فیکرەیەك کۆنەو ئەگەڕێتەوە بۆ ئەو سەردەمەی کە مرۆڤ بۆ یەکـەم جار ئەلـف و بێی لە باتـی وێنـە بەکارهێناوە بۆ نووسینەوەی زمان، بەڵام هەست پێ‌کردن بە هەبوونی فۆنیم دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی (1450)ی زاین. لەم ساڵـەدا شای کۆریـا دەرکی بە هەبـوونی فۆنیم کردووە، چونکـە دەنگی [پ] (تـۆزێـك قورس] لە دەنگی [ب] جیـاکـردووەتـەوە، ئەگـەرچی هەردووکیـان بە تاقـە پیتێـك دەنووسرانەوە لە زمانی کۆریدا. واتە شای کۆریا، وەکو دوو دەنـگ مامـەڵـەی لەگـەڵ دەنگی [پ]ی قورس و دەنگی [ب]دا کردووە، ئەگـەرچی **هەردووکیـان سەربـەیەك فۆنیم بوون**. هەر لەبەر ئەم هۆیەش (دانیال جۆنز) شای کۆریایی بە زانـایـەکی زانستی دەنـگ داناوە. لە ساڵی (1845ز)دا (دی‌کۆرتنی) (B. de Courtnoy) بنەمای تیوێری فۆنیمی دامەزراندووە.

(کـۆرتنی) زانـایـەکی فیلۆلـۆژی پۆلـەنـدی بووەو لە ڕووسیـادا پێ‌گـەیـشتـوو و زاراوەی (Zvuk) ی بۆ دەنـگ بەکـارهێنـاوەو زاراوەی (Fonema) شی بۆ فۆنیم دانـاوە. کە وابوو بنەڕەتی زاراوەی فۆنیم لە زمانی ڕووسییەوە هاتووە. لە ساڵی (1870ز)دا (پاسی) (Passy) ئەوەی پێشنیارکردووە کە دەبێ بۆ هەر **دەنگێك فۆنیمێکی جیاواز** دابنرێ و ئەگەر لە وشەیەکدا فۆنیمێك بە فۆنیمێکیتر جێگیرکرا، ئەوا دەبێ

واتای ئەو ووشەیە بگۆڕێ. ساپیر (Sapir) یەکێك بوو لەو زانایانەی کە هیندییە ئەمریکاییەکانی فێری خوێندن و نووسین دەکردو هەوڵی دیراسەکردنی زمانەکەیانی دەدا، لە کاتی فێرکردنیاندا، ساپیر هەستی بەوە کرد کە گۆڕانی هەندێ دەنگیان لە لا گرنگ نییەو گۆڕانی هەندێکی تریان لەلا گرنگە، چونکە دەبوونە هۆی تێکدانی تێگەیشتنیان.

ئەو دەنگانەی کە گۆڕانیان دەبووە هۆی تێك دانی تێگەیشتنی هیندییەکان، ساپیر نرخی سایکۆلۆژی بۆ دانان و مامەڵەی فۆنیمی لەگەڵدا کردن و ئەوانەی گۆڕانیان هیچ گرنگییەکی نەبوو مامەڵەی دەنگی لەگەڵدا کردن چونکە نرخی سایکۆلۆژییان نەبوو.

فیکرەی فۆنیم لای (جان باودۆین دیکورتنی) لەسەر ئەساسی دەنگ دامەزرا، بەڵام هینری سویت (Hinry Sweet) و پاسی گەیشتنە ئەو ئەنجامەی کە ئەتوانرێ لە دوو ڕووەوە سەیری فۆنیم بکرێ: یەکەم لە ڕووی سایکۆلۆژییەوە کە وێنەی دەنگەو دووەم لە ڕووی فیزیکییەوە کە شێوەی ڕاستەقینەی درکاندنی دەنگە. جۆری یەکەم ناوی «سایکۆفۆنەتیك»ی لێ نرا (Psychophonetics) کە فۆنیمەو ئەوی دی ناوی (فیزیۆفۆنەتیك) (Physiophonetics) کە دەنگە. دانیاڵ جۆنزیش لە ساڵی (1917)دا زاراوەی فۆنیمی بە تەواوەتی هێنایە مەزرای زانستی زمانەوەو لە ساڵی (1930)بەرەوژوور تیوێری فۆنیم لە گەلێ وولاتدا بڵاوبووەوە، بە تایبەتی لە ئەمریکادا. بلۆم فیلدیش لەو زانا ئەمریکاییانە بوو کە بە تەواوەتی فۆنیم و خوێنی لەیەکدی جیاکردەوە. ئەوەی شایانی باسە زانستگای لەندەن دەورێکی هەرە گەورەی گێڕا لە بڵاوکردنەوەی تیوێری فۆنیم دا. لە ئەنجامدا ئەم دوو خەتەڕاستە بۆ دەستیشان کردنی فۆنیم بەکارهێنرا. هەر لەو ماوەیەدا (D. M. Beach) «بیچ» فۆنیمی عەرووزی [2] داهێنا، وەکو کورت و درێژی دەنگ و ستریس... هتد.

وە زاراوەی (کرۆنیم)ی [3]، Chroneme بۆ درێژیو کورتی ڤاوڵ بەکارهێنا. بۆ نموونە [ی] ووشەی «دیت» و «دین» دوو ئەلۆکرۆنی کرۆنیمی ڤاوڵی درێژن لە زمانی کوردیدا.

فۆنیم

بە گوێرەی مێژووی باس کردن و بەکارهێنانی زاراوەی فۆنیم، دەبێ فۆنیم دوو تایبەتی هەبێ: یەکەم دەبێ واتای ووشە بگۆڕێو دووەم دەبێ ڕاستی سایکۆلۆژی تێدا هەبێ. هەروەها دەبێ فۆنیم بێواتا بێ، ئەم تایبەتییەش لە یەك لایەنەوە گرنگە چونکە بە هۆیەوە فۆنیم لە مۆرفیم جیادەکرێتەوە.

لە سەرەتادا فۆنیم بە بچووکترین لەتە دەنگ ئەژمێردرا لە زماندا، بەڵام لە دوایدا دەرکەوت کە فۆنیم گەلێ دوورە لە ڕاستی دەنگەوە. لەبەر ئەمە ناساندنی زاراوەی فۆنیم گۆڕاو کرا بەوەی کە فۆنیم بچووکترین کەرتی ووشەیەو بەرگێکی ڕووتی دەنگەو لە هەندێ زماندا بەرانبەر بە پیت ڕادەوەستێ. کە وابوو فۆنیم بەرگێکی نەگۆڕاوی دەنگە لە زمانداو دەنگیش بەرگێکی هەمیشە گۆڕاوی هەیە لە ئاخاوتندا. بۆ نموونە دەنگی [د] لەم ووشانەی خوارەوەدا وەکو یەکدی نین:

دەست، سەد، هەڵدان.. هتد بەڵام هەموویان سەر بە تاقە فۆنیمێکن چونکە لە ڕووی شکڵەوە یەکن.

ئەوەی شایانی باسە فۆنیم لە دوو ڕووەوە دەناسێنرێ (بەپێی بۆچوونی کۆن)، یەکەمیان لە ڕوویەکی وەسفییەوە، کە دەڵێ فۆنیم بنەڕەتی کۆمەڵە دەنگێکە، واتە چەند دەنگێك سەر بە یەك فۆنیم دەبن، بۆ نموونە [ك]ی ووشەی «کێ»و [ك]ی ووشەی «کۆ» سەر بە فۆنیمی ك ن.

دووەمیان لە ڕووی سیمای جیاکەرەوە دەناسێنرێو ڕابەری ئەم ناساندنەش «ترۆبتزکۆی»یە بە پێی ئەم ناساندنە فۆنیم بریتییە لە کۆمەڵێك سیمای جیاکەرەوە

(Distinctive Features) ، [4] بۆ نموونە فۆنیمی پ بریتییە لەم سیمایانەی خوارەوە:

+ لیوی

+ گیر (وەستاو)

+ کپ

+ قورس.. هتد.

لەبەر ئەوەی زاراوەی فۆنیم و فۆن (Phone) لە زۆر شوێندا تێکەڵ بە یەکدی دەکران، زۆربەی زمانەوانە تازەکەرەوەکانی زانستی زمان زاراوەی فۆنیمیان لە مەزرای بەکارهێنان وەدەرکردو زاراوەی سیگمێتیان (Segment) لە باتی بەکارهێنا، بۆ ئەوەی زمانەوانەکان لە سەرئێشەی ناساندنی ناتەواوی فۆنیم ڕزگار بکەن و چی دی تێکەڵی دەنگی نەکەن.

فۆنیم، یان سیگمێنت، [5] زاراوەیەکی هەرە گرنگە لە سنووری فۆنۆلۆژیداو گۆڕانی دەبێتە هۆی گۆڕانی واتای وشەو ڕستە. بۆ نموونە ئەم دوو ڕستەیەی خوارەوە تەنیا لە ڕووی تاقە فۆنیمێکەوە جیاوازن:

1 ـ کەرێك خۆی کرد بە ژووردا. (وشەی کەر، بەرێ سووك).

2 ـ کەرێك خۆی کرد بە ژووردا. (وشە کەر بە ڕێی قورس).

هەروەها لە زماندا، لە ئاستی فۆنۆلۆژیدا، بە پێی ڕیزکردنی فۆنێم چەند یاسایەك دادەنرێ، بۆ نموونە ئەم یاسا فۆنۆلۆژی یە لە زمانی ئینگلیزیدا دادەنرێ: [6]

[P L]...

S [t r]...

[k y]...

W]...

ئەم یاسا فۆنۆلۆژییە دەڵێ: ئەگەر هەرووشەیەکی ئینگلیزی بەسێ کۆنسنانت دەست پێبکات و ڤاوڵیان لەنێواندا نەبێ، ئەوا ئەبێ ئەو وشەیە بە (S) دەست پێبکات و دەبێ دووەم فۆنیم یەکێك لەم سێ فۆنیم نەبێ: /P/ /t/ /K/ وە سێیەم فۆنیمیش ئەبێ یەکێك بێ لەم چوار فۆنیمە: /L/ /r/ /y/ /W/ بەم جۆرە ئەگەر هەر وشەیەکی ئاوهای ئینگلیزی بە فۆنیمی /s/ دەست پێبکات و دووەم و سێیەم فۆنیم ئەو فۆنیمانە نەبن، ئەوا ئەو وشەیە بە وشەی زمانی ئینگلیزی دانانرێ.. هەروەها، بۆ نموونە، ئەگەر هەر وشەیەکی کوردی بە (لام) دەست پێبکات، ئەوا دەبێ لامەکە لامێکی (وەیا فۆنیمی /L/ ی)سووك بێ، ئەگەر لامی سووك نەبێ ئەوا ئەو وشەیە بە وشەی زمانی کوردی دانانرێ:

.... ڵ .... L (لامی سووك) ◆ ←

مۆرفیم:

زاراوەی مۆرفیم لە ئاستی مۆرفۆلۆژیدا بەکار دەهێنرێت. مۆرفیم بچووکترین دانەی جیاکەرەوەیە لە ڕێزماندا، واتە لە نزمترین ئاستی ڕێزماندا، مۆرفیم وەکو بچووکترین دانە مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێو ئەگەر گەردان بکرێ واتای دەگۆڕێ. بۆ نموونە ئەگەر وشەی «مامۆستا» کەرت بکرێ ئەوا واتا بنەرەتییەکەی تێك دەچێ، چونکە ئەم وشەیە بریتیە لە یەك مۆرفیم.

مۆرفیم لە ڕووی پێك هاتنەوە دوو جۆرە:

1 ـ مۆرفیمی سەربەست.

2 ـ مۆرفیمی بەند.

مۆرفیمی سەربەست ئەو مۆرفیمەیە کە بە تەنیا بەکار دەهێنرێت، وەکو منداڵ، ژن، کوڕ.. هتد. بەڵام مۆرفیمی بەند ئەو مۆرفیمەیە کە هەرگیز وەکو دانەیەکی سەربەست بەکارناهێنرێت.

لە ڕووی وەزیفەوە مۆرفیم دەکرێت بە دووبەشەوە:

1 ـ مۆرفیمی دارشتن.

2 ـ مۆرفیمی ڕێزمانی.

مۆرفیمی دارشتن لەگەڵ مۆرفیمێکی دیکەدا ووشەیەکی تازە دروست ئەکـات، وەکـو: هەڵ، را، لێ. . هتـد. هەڵ خستن، ڕاکردن، لێبوردن. بەڵام مۆرفیمی ڕێزمانی ئەو مۆرفیمانەن کە تەنیا دەوری ڕێزمانی دەبینن، وەکو: م، ن، ین. . هتد.

ئەوەی شایانی باسە هەرچی ڕاناوی لکاو هەیە لە زمانی کوردیـدا دەتـوانـرێ بە مۆرفیمی ڕێـزمـانی دابنـرێن، چی ڕاناوی تەمەلوك بێ و چی ڕاناوی گونجاندنی نێوان فرمان و بکەر بێ، چونکە **ڕاناوەکانی تەمەلوکیش دەوری گونجاندن دەبینین** لە نێوان بکەرو بەرکارداو **جارجاریش** لەگەڵ فرماندا دێن، وەکو: خواردمان، خواردیان. . هتد. تەنیا جیاوازی لە نێوان ڕاناوی تەمەلوك و **ڕاناوی گونجاندنی نێوان بکەرو بەرکاردا ئەوەیە** کە ڕاناوی تەمەلوك بەرکاری دەوێ و لەگەڵ فرمانی تێپەردا دەردەکەوێ و ڕاناوی گونجاندنی نێوان بکەرو فرمـان لەگـەڵ فرمانی تێنەپەردا دەردەکەوێ و هەردووکیانیش داخراون و ڕێگا نادەن هی‌تر بێتە نێوانیانەوە هەرچی پاشگرو پێشگرو ناوگریش هەیە بە مۆرفیمی دارشتن دادەنرێن.

جگــە لەوەی کە دەبێ زمـانــەوان بە چاکی لەم جۆرە زاراوانە بگات، ئەبێ ئاستەکانی زمانیش بە ووردی بزانێ و شارەزای سنـووری هەمــوویـان بێ. چونکـە ئەگـەر هەر زاراوەیەك لە ئاستە تایبەتییەکەی خۆیدا بەکار نەهێنرا، ئەوا دەبێتــە هۆی تێکــدانی زانستــەکـە. بۆ نمـوونـە هەنـدێ زمانەوانی دەست پێکەری کورد «ت»ی ووشەی «ناووت» و «م»ی ووشــەی «دایـکـم» بە فۆنـیم دادەنێن و نازانن کە (ت)و (م) لە سنـووری فۆنـۆلـۆژی دەرچـوون و چوونـەتـە سنووری مۆرفۆلۆژییەوە. ئا ئەم جۆرە نەزانینەیە کە دەبێتە هۆی دروسـت بوونی هەڵــەی لە ئەنــدازە بەدەرو هەر ئەم جۆرە هەڵـەیشـە وا لە خوێنـەر دەکـات زانستی زمـانی لەلا ووشـك و برنـگە بێ. بۆ جیـاکـردنـەوەی ئاستی فۆنۆلۆژی و مۆرفۆلۆژی ئەم نموونە ساکارەی خوارەوە دەهێنینەوە.

/م/ = لە ووتــەی «مـاڵم»دا دەبێتـە فۆنیم، ئەگـەر ئەم ووشەیە بەسەر فۆنیمەکانیدا گەردان بکەین: «م + ا + ڵ + م».

(م)ی دووەم لە ووشەی «ماڵم»دا دەبێتە مۆرفیم ئەگەر ئەم ووشـەیـە بەسـەر مۆرفیمەکانیدا گەردان بکەین: ماڵ + م. بەم جۆرە ووشــەی «مــاڵـم» بریتیــە لە دوو مۆرفیم: یەکێکیان مۆرفیمێکی سەربەستە، کە (ماڵ)ەو ئەوی تریان (م)ە، کە مۆرفیمێکی ڕێـزمـانیی بەنـدە. هەروەهـا ئەگەر بڵێین: (ماڵەکەم) ئەوا دەبێتە سێ مۆرفیم:

دارشتن

ماڵ + ەکە + م

مۆرفیمی سەربەست مۆرفیمی ڕێزمانی

کە وابوو مۆرفیم بەم جۆرە دابەش ئەکرێت:

مۆرفیم

مۆرفیمی سەربەست مۆرفیمی بەند

مۆرفیمی دارێژان مۆرفیمی ڕێزمانی

بەڵام دیـــان لە نێــو مۆرفـیـمـی دارشـتن دا چەنــد مۆرفیمێك هەیەو دەوری ڕێزمانی دەبینن، وەکو:

ەکە، یەك (ێك)، ان، چونکە ـ ەکە یان (کە) ووشە دەکـاتـە ناسـراوو ێك (یـەك) ووشـە دەکاتە نەناسراوو «ان» نیش نیشانەی کۆیە.

ئەنجام:

لە ئەنجــامــدا، لەم چەنــد خاڵـەدا فۆنیم و مۆرفیم لە یەکدی جیادەکەینەوە:

فۆنیم	مۆرفیم
1 ـ قاڵبێکی سایکۆلۆژی هەیە نەك فیزیاوی،	1 ـ قاڵبی سایکۆلۆژی لە فۆنیمەکانییەوە وەردەگرێ

چونکە قاڵبی فیزیاوی لە دەنگدا پەیدا دەبێ.	چونکە مۆرفیم لە تاقە فۆنیمێك وەیا زیاتر پێك دێت.
2 ـ بە تەنیا واتا نابەخشێ، بەڵام دەتوانێ واتای وشە بگۆڕێ.	2 ـ تەنیا مۆرفیمی سەربەست واتا ئەبەخشێ و بەشێك لە مۆرفیمە بەندەکانیش دەوری ڕێزمانی دەبینن و ئەو بەشەکەی تریان یاریدەدەرن.
3 ـ بە هیچ شێوەیەك لەت ناکرێ.	3 ـ هەندێ مۆرفیم لەت دەکرێ و لەتەکان واتا ئەبەخشن بەڵام هیچ پێوەندیان بە واتا بنەڕەتییەکەوە نامێنێ.
4 ـ قاڵبی فیزیاوی بۆ دروست ئەبێ ئەگەر لە زنجیرەی ئاخاوتندا مامەڵەی لەگەڵدا کرا، واتە ئەگەر وەکو دەنگ تەماشابکرێ.	4 ـ قاڵبی فیزیاوی لە دەنگەکانیەوە وەرئەگرێ لەزنجیرەی ئاخاوتندا.

پەراوێزەکان:

1 ـ مەبەست لە داهێنانی زاراوەی فۆنیم ومۆرفیم ئەوەیە کە لەزمانی ئینگلیزدا ئەم دوو زاراوەیە بەرادەیەکی فراوان بەکار هێنراون و بەزۆری لەم زمانەوە بڵاوبوونەتەوە، ئەگەرچی ئەم دووزاراوەیە لەبنەڕەتدا موڵکی گریکن..

2 ـ فۆنیمی عەرووزی بریتییە لە سترێس و ئاوازەو گۆڕانی نەغمە. هتد. بۆ نموونە سترێس لە چەند زمانێکدا دەوری فۆنیم ئەبینێ، چونکە ئەبێتە هۆی گۆڕانی واتای وشە بێ ئەوەی فۆنیمەکانی ئەو وشەیە بگۆڕێن، یان زیادوکەم بکرێن.. لەزمانی کوردیشدا گۆڕانی سترێسی سەر برگەی چەند وشەیەك ئەبێتە هۆی گۆڕانی واتای ئەو وشەیە:

هەمانە. سترێس لەسەر برگەی یەکەمە.

هەمانە. سترێس لەسەر برگەی دووەمە.

هەروەها ئاوازەش هەمان دەور ئەبینێ:

ئازاد ڕۆشت بۆ بازار؟ ئاوازە لە نزمەوە بۆ بەرز.

ئازاد ڕۆشت بۆ بازار. ئاوازە لە بەرزەوە بۆ نزم.

3 ـ کرۆنیم سیمایەکە، یان زاراوەیەکە بۆ درێژی ڤاوڵ بەکار ئەهێنرێ لەئاخاوتندا. بۆ نموونە ڤاوڵی کورتی /و/ لەووشەی (کور)دا وڤاوڵی /وو/ لە ووشەی (کوور)دا دوو کرۆنیمن و /ی/ ووشەی (پیت)و /ی/ ووشەی «دین» دوو ئەلۆکرۆنی کرۆنیمی /ی/ن.

4 ـ بڕوانە گۆڤاری ڕۆشنبیری نوێ: ژمارە (106) لاپەرە (60 ـ 71). 1985. لەم وتارەدا بە دووروودرێژی باسی سیمای جیاکەرەوەمان کردووە.

5 ـ فۆنیم و سیگمێنت بۆ یەك مەبەست بەکار ئەهێنرێن زاراوەی فۆنیم لە مێژەوە بەکار هێنراوە، بەڵام زاراوەی سیگمێنت تازەیە.

6 ـ مەبەست لەم یاسایە ئەوەیە کە نابێ ئەو سێ کۆنسنانتە ڤاوڵیان لەنێواندا هەبێ.

کەوابوو ئەگەر هەر وشەیەکی زمانی ئینگلیزی بە سێ کۆ نسنانت دەست پێبکات ئەوا ئەبێ یەکەم کۆنسنانت (s) بێ. بۆ نموونە:

Spleen, Screen

Street, Spring . . . هتد.

سەرچاوەکان:

ـ وریا عومەر ئەمین. نووسەری کورد. ژمارە (9). لاپەرە (83 ـ 89) (1982).

- Jones, W. E and Laver, J - Phonetics in Linguistics - London Group Ltd. London 1973.

- Hartman, R. R. and Stork, F. Dictionary of Language and Linguistics. London 1973.